

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

Cilt / Vol.: 2 Sayı / No.: 2 Aralık - December 2005 ISSN 1304 - 8392

- Otel İşletmelerinde Esnek Bütçeleme 1
Yıldırım Beyazıt Önal, Erdinç Karadeniz, Serkan Yılmaz Kandır
- ADLİ KONTROL 17
M. Tevfik Odman, Veli Köroğlu
- Karar Vermede Sistem Dinamikleri Yaklaşımı Ve Sistem 28
Temel Örnekleri Uygulamaları
Ünsal SIGRI
- Can Reading Be Taught More Effectively In An EFL Class? 42
Erol Kahraman
- The New Teacher Profile In Turkey 49
Türkay Bulut, Cem Can
- Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Analizi 59
İ. Erdem Sofracı
- A Practical Fuzzy Decision Support Model For Personnel Selection 80
Adil Baykasoğlu, Türkay Dereli, Hüseyin Kankılıç,
Ali İhsan Sönmez

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Dergisi
Journal of Social Sciences

Üniversite Adına Sahibi
Prof. Dr. Yener GÜLMEZ, Rektör

Yayın Kurulu / Editorial Board

Yücel Ertekin, Editor

Uğur Büget

Önder Arı

Audrey Sistler

Samuel Wilson

Erol Kahraman

Yard. Editör / Assistant Editor : İlhan Öztürk

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Fahrettin Aral (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Nail Bezel (Çankaya Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil Can (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Hüsnü Enginarlar (ODTÜ)

Prof. Dr. İhsan Erdoğan (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Turgay Ergun (TODAİE)

Prof. Dr. Mahir Fisunoğlu (Çukurova Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Mazlum (Çağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Tayfur Özşen (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman Türkel (Çağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Ünal (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. Hasan Ali Bıçak (Doğu Akdeniz Üniversitesi)

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Hakemli bir dergidir. Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlara aittir, Çağ Üniversitesini bağlamaz. Yılda 2 defa Haziran ve Aralık aylarında yayımlanır.

Çağ University Journal of Social Sciences is a refereed journal. All of the ideas, thoughts and theories are the sole responsibility of the authors and do not reflect the views, beliefs or policies of Çağ University. Published twice in a year (June – December).

ADLİ KONTROL

M. Tefvik Odman* , Veli Koroğlu**

Özet: 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 109, 110, 111, 112, 113, 114 ve 115 nci maddeleri yeni olup, koruma tedbirlerinden birisi olan "Adli Kontrol" kurumunu hükme bağlamaktadır. Tutuklamanın bir türevi olan adli kontrol'un ana amacı, tutuklamanın ağır sonuçlarını ortadan kaldırmaktır. Uygulama sonuçları ve yargılama mercilerinin kararları konuya açıklık getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Ceza Muhakemesi Kanunu, Adli Kontrol, koruma tedbiri, tutuklama.

Abstract: The new articles 109, 110, 111, 112, 113, 114 and 115 of the criminal procedures law which number is 5271 and one of the defense measures is being called "Legal Control". The basic aim of the defense measures which is a derivation of arrest is to abolish serious results. The results of the application procedures and decisions of courts are going to bring in clarity to the subject.

Key Words: Criminal Procedures Law, Legal Control, defensive measures, arrest.

1. GİRİŞ

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun (CMK) 109, 110, 111, 112, 113, 114 ve 115 nci maddeleri yenidir. Yasanın söz konusu maddelerle getirdiği yenilik, niteliği açısından Koruma Tedbirlerinden bir diğeri olan "Adli Kontrol"dür. Adli kontrolün temel amacı, tutuklamanın ağır sonuçlarını ortadan kaldırmaktır.

Koruma tedbirleri konusu, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Birinci Kitabının Dördüncü Kısımında düzenlenmiştir. Dördüncü Kısımın Birinci Bölümü "Yakalama ve Gözaltı Müessesesi"ni düzenlerken; İkinci Bölümde "Tutuklama Müessesesi"; Üçüncü Bölümde ise "Adli Kontrol" müessesesine yer verilmiştir. Tutuklama ile ilgili hükümlere 100 ncü madde ve devamında yer verilmesine karşılık incelemeye konu adli kontrol müessesesi CMK'nun 109-115 nci maddelerinde düzenlenmiştir. CMK tasarısında, adli kontrol müessesesi, tutuklama müessesesinden önce düzenlenmişken, 5271 Sayılı Kanunda öncelik tutuklama müessesesine

* Prof. Dr., Hukuk Fakültesi, Çağ Üniversitesi, Mersin.

** Öğretim Görevlisi, Hukuk Fakültesi, Çağ Üniversitesi, Mersin.

verilmiştir. Zira, adli kontrol CMK'nun 100 ncü maddesinin 1 nci fıkrasında yazılı olan tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine uygulanan bir koruma tedbidir.

Hukuk kurallarının ve özellikle Ceza Hukuku kurallarının uygulanmasının amaçlarından birisi de şüpheli veya sanığı ıslah etmek-terbiye etmek suretiyle, suçluyu topluma kazandırmaktır. Ortada toplum yönünden bir "tehlike" söz konusu ise bunu "önlemek" gerekir. Tüm koruma tedbirleri gibi, adli kontrol da hem yakın hem de uzak tehlikelerden toplumu korumayı ve aynı zamanda ceza yargılaması sürecinin iyi bir şekilde yürütülmesini ve sonuçlandırılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Adli kontrolle ilgili kararlar, 5271 Sayılı CMK'na göre soruşturma sırasında sulh ceza hakimi ve kovuşturma evresinin her aşamasında, diğer yargı mercileri tarafından da uygulanır.

Adli kontrol, tutuklamanın bir türevidir. 100 ncü maddede sayılan tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı 3 (üç) yıl ve daha az bir hapis cezasını gerektiren suç nedeniyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin veya sanığın tutuklanması yerine, adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.(1)

Adli kontrole karar verilirken, gecikmede tehlike olup olmadığı, haklılığın bulunması, oranlılık ve kanunda düzenlenmiş olması gibi hususlar dikkate alınacaktır(2).

Adli kontrol'de hem toplumun hem de şüpheli ve sanığın yararı söz konusudur. Bu konuda dengeli davranılmalıdır. Toplumun daha üstün bir yararı varsa, kişinin özgürlükleri, kesin hükümden önce kısıtlanabilir. Ancak, uygulanacak tedbirlerin kanunda açıkça belirtilmiş olması ve yargıç tarafından da bu konuda karar verilmesi gerekmektedir (3).

2. 1982 TARİHLİ T.C. ANAYASASINDAKİ HÜKÜMLER

Anayasamızın 17, 18, 19, 20, 21 ve 22 nci maddeleri; Kişi Hakları ve Ödevleri ile Kişi Hürriyet ve Güvenliğini düzenleyen hükümleri içermektedir. Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişilerin kaçmalarını, delilleri yok etmelerini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan diğer hallerde, hakim kararıyla özgürlüklerin kısıtlanabilmesi kabul edilmiştir. 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının "Kişinin Hakları ve Ödevleri" başlıklı 2 nci bölümündeki 17 nci maddesi "Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlığını taşımaktadır. Anayasanın bu maddesine göre "Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir....Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; Kimse insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir ceza ve muameleye tabi tutulamaz..."

Anayasanın “Kişi Hürriyeti ve Güvenliği” başlığını taşıyan 19 ncu Maddesine göre de “Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir. Şekil ve şartları kanunda gösterilen, mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi,.....toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde ve alkol tutkunu bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir kurumda tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi.... halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz”. Görüldüğü üzere, Anayasa’da, adli kontrol ile ilgili açık ve kesin bir hüküm bulunmamakla birlikte, tutuklamanın alt türevi olması nedeniyle kişi hürriyetini ve güvenliğini koruyucu tedbirleri içermektedir (4).

3. HUKUKUMUZA 5271 SAYILI KANUNLA GİREN “ADLİ KONTROL” KURUMU

CMK Tasarısının genel gerekçesinde, “Adli Kontrol” kurumuna yer verilme nedeni, “Yalnız başına tutuklama, hakimi, şüpheli veya sanık hakkında ya bütünüyle hürriyetinden yoksunluğa ya da tam serbest bırakmaya mecbur kılan bir tedbirdir. Adı geçenler ya bir yere kapatılacaklar veya tam serbest kalacaklardır” şeklinde açıklanmıştır. Tasarı bu gerekçesi ile tutuklama ve serbest bırakma arasında adli kontrol kurumunu getirmiş bulunmaktadır. “Kurum, ilgiliyi özgürlüğünden yoksun kılmamakla birlikte, gözlemeyi, denetlemeyi ve kimi haklarını kullanmayı askıya almayı olanaklı kılan tedbirlere tabi kılmaktadır. Böylece, kişinin kaçma riski azaltılırken, hürriyetinden tümü ile yoksun kılmanın zararları da ortadan kaldırılmış olmaktadır. Bu yeni kurumun hem özgürlükçü hem de kamu düzenini koruyucu nitelikte bulunduğu söylenebilir...” (5)

Bu konuya ilişkin, Tasarıdaki düzenleme ile 5271 Sayılı Kanundaki düzenleme bazı farklılıklar içermektedir. Ancak, bu değişiklikler kurumun getirilme amacına aykırı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, yukarıda yapılan açıklamalar, kanundaki düzenleme açısından da geçerlidir.

Tasarıdaki 119 ncu maddeye göre, “Tutuklamayı gerektirebilecek bir suç işlendiğinde, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hakimi şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verebilir”(6). 5271 Sayılı Kanunun 109 ncu maddesi ise 1. “100 ncü maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir” hükmünü amir bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere Tasarı ve Kanun “adli kontrol” ile ilgili farklı hükümlere yer vermiştir.

Tasarıya göre soruşturma aşamasında adli kontrol kurumunun uygulanabilmesi için gerekli koşullar şunlardır: (7)

(a). Şüphelinin işlediği iddia olunan fiilin tutuklamayı gerektirebilecek bir suç oluşturması,

(b). Cumhuriyet savcısının istemi,

(c). Sulh ceza hakiminin kararı (Tasarıya ve kanuna göre bu hükümler gerekli görüldüğünde, yetkili ve görevli diğer yargı mercileri tarafından da kovuşturmanın her aşamasında uygulanabilir). Tasarıda, adli kontrol kurumunun uygulanması açısından işlenen fiilin tutuklamayı gerektirebilecek bir suç oluşturması yeterli görülmüşken her hangi bir sınırlamaya yer verilmemiştir. CMK’da ise bu konuda farklı bir düzenlemeye yer verildiği görülmektedir. Buna göre; tutuklama sebeplerinden birinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilmektedir. Böylece, adli kontrol kurumunun uygulanabileceği alana sınırlama getirilmiştir. Bu durumda, adli kontrol, üst sınırı üç yılı aşan hapis cezalarında uygulanamayacak; üst sınırı üç yıl ve altında olan suçlarda uygulama alanı bulabilecektir.

2. Tutuklama yasağı öngörülen haller için, CMK Md. 100/1’de ifade edildiği gibi “.....işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde tutuklama kararı verilemez” hükmü örneklerden birisidir.

Yine CMK. madde 100/4’e göre, “Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez”.

CMK 103/2 “Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı adli kontrol veya tutuklamanın gereksiz olduğu kanısına varacak olursa, şüpheliyi re’sen serbest bırakır.....” Adli kontrolün gereksiz olduğuna karar veren savcının sanığı serbest bırakacağından söz edilmesi, adli kontrol kurumu ile bağdaşmaz. Hakkında adli kontrol kararı bulunan sanık zaten serbesttir. Fakat hakkında bazı yükümlülükler vardır. Yapılması gereken adli kontrol kararını geri almaktır.(8)

3. Kanuna göre adli kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir:

(a) Yurt Dışına Çıkamamak. Tasarıda ise şöyle ifade edilmiştir: (Hakimin belirleyeceği çevre sınırları dışına çıkamamak. Saptanan yerleşim yeri veya konuttan ancak hakimin belirleyeceği neden ve koşullarla ayrılabilmek.

Hakim tarafından belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek. Belirlenen sınırlar dışına her çıkışta cumhuriyet savcısına veya hakime haber vermek.)

Bu hükmün, Ceza Muhakemesi Kanununa alınması bir yenilik olarak kabul edilmektedir. Ancak, yurt dışı yasağı Pasaport Kanununda ve bazı eski kanunlarda da yeri olan bir koruma tedbiridir. Yeni kanunun yürürlüğü ile yurt dışı yasağı yeni bir çehre kazanacak, yargıçlar adli kontrol kapsamında, bu yasağa hükmedebileceklerdir (9).

Yurt dışına çıkma yasağında, yargıç veya mahkeme, hakkında tutuklama koşulları ve nedenleri gerçekleşmiş olan şüpheli ya da sanıklar hakkında adli kontrol kararı verebilecektir. Bu yetkiyi savcı kullanamaz. Çünkü, kanunda bu konuda yetkilendirilmemiştir. Cumhuriyet savcısı istemde bulunabilir. Yurt dışına çıkma yasağı, adli kontrolün 109 ncu Maddesi içindeki türlerden birisidir ve adli kontrol rejimine tabidir.

Pasaport Kanununun 22 nci Maddesi, yurt dışına çıkışları, mahkemelerce yasaklanan bir hüküm olarak belirtmiştir. CMK, Pasaport Kanununun 22 nci maddesini yürürlükten kaldırmamıştır. Bu nedenle, CMK 109 ncu Maddesi ile Pasaport Kanununun 22 nci Maddesi birlikte uygulanacaktır. Bu durumda, hakim veya mahkeme, "Yurt dışına çıkma önlemine adli kontrol kapsamında karar verdiğinde, sonuç bir müzekkere ile kolluk makamlarına bildirilmeli ve bu kişiye pasaport verilmemeli, ya da daha önce almış olduğu pasaporta el konulmalıdır." CMK 109 ncu Maddesi ile yurtdışına çıkmama kararı, hem Türk vatandaşlarına hem de Türkiye'deki yabancılara uygulanabilecektir(10).

(b) Hakim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak (Tasarıda da aynı şekilde düzenlenmiştir).

(c) Hakimin belirttiği merci veya kişilerin çağrularına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak (Tasarıda da aynı şekilde düzenlenmiştir),

(d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek (Tasarıda da aynı şekilde düzenlenmiştir);

(e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı ve uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek (Özellikle uyuşturucu maddeden arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tıbbi özen, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek),

(f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet Savcısının

isteği üzerine Hakimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak (Tasarıda da aynı şekilde düzenlenmiştir). (Teminatla Salıverme).

CMK'nun 113 ncü Maddesinde, şüpheli veya sanık tarafından gösterilecek güvencenin neleri içereceği belirtilmiş ve şüpheli veya sanığı güvence göstermeye zorunlu kılan kararda, güvencenin karşıladığı kısımların ayrı ayrı gösterileceği belirtilmiştir. Buna göre güvence, aşağıda yazılı hususların yerine getirilmesini sağlar:

-- Şüpheli veya sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya hüküm altına alınabilecek diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması,

-- Aşağıda gösterilen sıraya göre ödemelerin yapılması:

(I) Katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hale getirme; şüpheli veya sanık nafaka borçlarını ödememeleri nedeniyle kovuşturuluyorlarsa nafaka borçları.

(II) Kamusal giderler.

(III) Para cezaları.

(g) Silah bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek. (Tasarıda da aynı şekilde düzenlenmiştir),

(h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynî veya kişisel güvenceye bağlamak (Tasarıda da aynı şekilde düzenlenmiştir),

(i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkum edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek (Tasarıda da aynı şekilde düzenlenmiştir), (Md.104/1).

4. Şüphelinin, 3 ncü fıkranın (a) ve (f) bendlerinde yazılı yükümlülüklerine tabi tutulması bakımından, 1 nci fıkrada belirtilen süre sınırı dikkate alınmaz.

5. Hakim veya Cumhuriyet Savcısı (d) bendinde belirtilen yükümlülüğün uygulamasında şüphelinin mesleki uğraşlarında araç kullanmasına sürekli veya geçici olarak izin verebilir. Tasarıda yer almasına rağmen kanun metnine dahil edilmeyen yükümlülükler ise şunlardır(11):

Cumhuriyet savcılığı kalemine veya kolluğa kimliği belirten bir belgeyi, Özellikle nüfus cüzdanı veya pasaportu, kimliğini belirtmeyi sağlayacak nitelikte bir makbuz karşılığında teslim etmek,

(a) Cumhuriyet savcısınca belirtilen ve sulh ceza hakimince onaylanan emre göre bazı kişileri kabul ve onları ziyaret etmekten, onlarla her ne suretle olursa olsun ilişki kurmaktan kaçınmak,

(b) Suç, mesleki veya sosyal nitelikte uğraşlar nedeniyle veya bunlar vesilesiyle işlendiğinde veya yeni bir suçun işlenmesinden kuşku duyulduğunda bu uğraşları yapmamak,

(c) Karşılığı bloke edilmişler dışında, çek keşide edememek ve gerektiğinde kullanılması yasaklanmış çek defterlerini aldığı bankalara geri vermek. Bunun yanı sıra tasarıda yer almamasına rağmen kanuna aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

5. Adli kontrol altında geçen süre, şahsi hürriyeti sınırlama sebebi sayılarak cezadan mahsup edilemez. Bu hüküm, maddenin üçüncü fıkrasının (e) bendinde belirtilen hallerde uygulanmaz. Bu fıkra da, adli kontrol kurumunun tutuklama kurumundan farklı olduğunu, kişinin hürriyetinden yoksun bırakılması gibi bir netice doğurmadığını, bu sebeple de cezadan mahsup edilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

4. ADLİ KONTROL KARARINA HÜKMEDECEK MERCİLER

CMK'nun 110 ncu Maddesine göre;

-- Şüpheli, Cumhuriyet Savcısının istemi ve sulh ceza hakiminin kararı ile soruşturmanın her aşamasında adli kontrol altına alınabilir.

-- Hakim, Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koyabilir, kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya şüpheliyi bunlardan bazılarına uymaktan muaf tutabilir.

-- 109 ncu Madde ile bu madde hükümleri, gerekli görüldüğünde, görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından da kovuşturma evresinin her aşamasında uygulanır.

Bu "Tedbirlere Uymama"nın neticeleri 112 nci Maddede düzenlenmiştir. Buna göre; Adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir. Tasarıda da, aynı düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun tutuklama kararı verilebilecektir. Kanununun 100 ncu Maddesi son fıkrasına göre; sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemeyecek; buna karşın 109 ncu Maddenin 2 nci fıkrası gereği bu durumlarda adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilecektir. Hükümler birlikte değerlendirildiğinde, hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemeyeceği, ancak adli kontrol hükümlerinin uygulanabileceği ve bu yükümlülükler isteyerek uyulmaması durumunda tutuklama müzakeresi düzenlenebileceği anlaşılmaktadır. Ancak, 112 nci

Madde metni adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında "hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir" şeklinde hüküm getirmek suretiyle bir sınırlama öngördüğünden, sadece adli para cezasını gerektiren bir suç sebebiyle adli kontrol hükümlerinin uygulanacağını vurgulamıştır.

Bu bakımdan, salt adli para cezasını gerektiren suç nedeniyle, sanık veya şüpheli belirlenen yükümlülüğü isteyerek yerine getirmemişse, kişi hakkında tutuklama kararı verilemeyecektir. Zira, 112 nci Madde metni, yükümlülüğe uymama sebebiyle tutuklama kararı verilebilmesi için öngörülecek cezanın hapis cezası olmasını şart koşmuştur. Bu durumda, yapılacak işlem ne olacaktır? Kanunda, bu konuya ilişkin ayrı bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte, 110 ncu Maddenin 2 nci Fıkrası uyarınca işlem yapılabileceği düşünülebilir. Buna göre; "Hakim, Cumhuriyet Savcısının istemiyle, adli kontrol uygulamasında şüpheliyi veya sanığı bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koyabilir; kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya şüpheliyi bunlardan bazılarına uymaktan geçici olarak muaf tutabilir." Ancak, şüphelinin yeni değiştirilen yükümlülüklerle de uymaması durumunda, yapılabilecek başka bir şey kalmamaktadır.

5. ADLİ KONTROL KARARININ KALDIRILMASI

CMK'nun 111nci Maddesine göre (Tasarıda da metin bu şekildedir);
-- Şüpheli veya sanığın istemi üzerine, Cumhuriyet Savcısının görüşünü aldıktan sonra hakim veya mahkeme 110 ncu Maddenin 2 nci Fıkrasına göre beş gün içinde karar verebilir. Bu durumda, adli kontrol kararının kaldırabilmesi için (tutuklama kararından farklı olarak) şüpheli veya sanığın istemi şart koşulmuştur. CMK. 111/1'e göre, sadece savcının istemiyle de hakim adli kontrolü kaldırma kararı verebilir.

-- Adli kontrole ilişkin kararlara itiraz edilebilmektedir. Buradaki itiraz süresi CMK.nun 268 nci Maddesinin 1 nci Fıkrasına göre yedi gündür.

Yukarıdaki açıklamaların özeti olarak, adli kontrol ile ilgili hükümler bir tablo içinde aşağıda düzenlenmiştir:

ADLİ KONTROL

Şüpheli veya Sanığın Kanunda Gösterilen Bir veya Birden Fazla Yükümlülüğe Tabi Tutulmasıdır Yada Tutuklanamayan Kişinin Yargısal Denetimidir.*

ŞARTLARI	USULÜ	SONA ERMESİ	SONUÇLARI
1. CMK 100. Md. de Belirtilen Tutuklama Sebeplerinin Varlığı	1. C. Savcısının Talebi ile Sulh Hakimince Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde; Mahkemece Talep Üzerine veya Resen Karar Verilir. (110/1)	1. Sanığın Talebi ile Tedbirin Daraltılması, Değiştirilmesi ya da Kaldırılması (111/1)	1. Tedbire Muhalefet Halinde Kifinin Tutuklanması. (112)
2. Cezanın Üst Sınırının 3 yıl veya Daha az Hapis Cezası Gerektirmesi.	2. Adli Kontrol Kararında Sanık Bir Veya Birkaç Yükümlülük Altına Sokulabilir.	2. İtiraz Üzerine Kaldırılması (111/2)	Bazı Hallerde (TCK-63 Maddesi Gibi) Cezadan Mahsup (109/e)
3. Tutuklama Tedbirinin Fiil ve Sanık Yönünden Orantılı Olmaması veya Tutuklama Yasağı Olması. (100/4)-(104/4)	3. Daha Önce Yakalama Emri Çıkmış Sanık Yakalandığında Çıkarıldığı Hakim veya Mahkemece Adli Kontrol Altına Alınmasına Karar Verilebilir. (94/2)-(103)	3. C. Savcısının İstemiyle Tedbirin Daraltılması, Değiştirilmesi veya Kaldırılması (110/2)	
4. Bir Suç Yönünden Yürütülen Soruşturma Bulunması.	4. 109. Maddenin (f) ve (h) Bentlerinde Yazılı Tedbirlere Hükmetmek için C. Savcısının Talebi Bulunmalıdır.		

* Adli kontrol tedbirinin uygulanması için 5275 Sayılı İnfaz Kanununun 104. maddesinde Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları öngörülmüştür. Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurullarının kuruluşu, çalışma yöntem ve esasları, ilgili kanununda düzenlenir. (md:104/3)

6. SONUÇ

Adli Kontrol, Ceza Muhakemesi Kanununa yeni giren bir kurumdur. Bu kurumun hukuki niteliği, tutuklamanın bir türevi olmasıdır. Yani tutuklamanın koşullarının ve nedenlerinin gerçekleştiği hallerde hakim tutuklama kararı yerine, sanığın adli kontrol altına alınmasına karar verebilecektir.

Adli Kontrol, şüphelinin veya sanığın 109 ncu Maddede sıralanan yükümlülüklerinden birine ya da birden çoğuna tabi tutulmasıdır. Maddede, bu kararı verecek olan yargıca geniş bir açı içinde seçenekler sunulmuştur. Hakim, sanığın özellikleri, olayın oluşu, sanığa yüklenen suçun niteliği ve delilleri gibi hususları dikkate alarak adli kontrol kararında sanığın tabi olacağı yükümlülük/yükümlülükleri belirleyebilecektir.

Adli Kontrol kapsamındaki yükümlülükleri hakim değiştirmek hakkına sahiptir. Önemli olan husus, bu yükümlülükler altına konulan sanığın, yargılanmada gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olması ve sonuçta verilecek olan hükmün kağıt üzerinde kalmasını önlemektir.

Adli Kontrol altına alınan sanık kendisine yüklenen yükümlülükleri, tam olarak yerine getirmediği takdirde, hakim bu kararın geri alınmasına ve sanığın tutuklanmasına karar verecektir.

CMK 109/(3)(a) Maddesindeki hükme göre sanığın yurt dışına çıkması, adli kontrol kavramının kapsamında önlenebilecektir. Bu hüküm, CMK'da bir yenilik olarak kabul edilmektedir. Ancak yurt dışına çıkma yasağı Pasaport Kanununda da yer alan bir yargılama önlemidir

Genel olarak düşünülürse, CMK 109 ncu Maddesinde yer alan yükümlülükler, ülkenin sosyal ve ekonomik koşulları, bazı kamu hizmetlerinin görülmesindeki alt yapı eksiklikleri gibi hususlar dikkate alındığında, uygulamada bir takım zorluklar ve sorunlar çıkarabileceği görüntüsünü vermektedir. Şayet, bu engeller karşısında, hakimler daha baştan "Adli Kontrol Kurumundan" sonuç alınamayacağı kanaatine kapılırsa, bu yeni ve çağdaş kurumun askıya alınabileceği kuşkusu doğmaktadır. Böyle olursa, CMK'nun 109 ncu Maddesi ölü doğmuş sayılacaktır (12).

Adli Kontrol Kurumu; gerek verilecek kararlar, gerekse uygulanması ve denetimi ile ilgili istenen sonuçları verdiğinde, ülkemizde tutuklamanın doğurduğu sakıncaları ortadan kaldıracak niteliktedir.

Adli Kontrol henüz yeni uygulanmaya başladığından, müdafilerin ve savcılarının istemleri ile hakimlerin, mahkemelerin ve Yargıtay'ın kararları konunun uygulanmasına büyük ışık tutacaktır.

Dipnotlar

- (1) Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, İstanbul, Vedat Kitapçılık Basım Yayım Dağıtım, 11 nci Baskı, Ocak 2005, Sayfa:322
- (2) Cihan, Erol-Yenisey, Feridun, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 3ncü Bası, Kasım 1998, s.203
- (2) Centel, Nur-Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2nci Bası, Ekim 2003, s.205-206
- (3) Yurtcan, Erdener, *a.g.e.,s.322*
- (4) Yurtcan, Erdener, *a.g.e., s:301*
- (5) http://www.turkhukusitesi.com/hukukforum/art_showarticle.php?id=176
- (6) Türkiye Barolar Birliği, *Ceza Mahkemeleri Kanunu Taslağı*, Ankara, 2001, s.57, 61.
- (7) Parantez içinde yer alan düzenlemeler tasarıdaki hükümlerdir. Mukayese yapılabilmesi için kanunun ifadesi ile tasarı metni birlikte yazılmıştır.
- (8) Yurtcan, Erdener, *a.g.e., s. 315.*
- (9) Yurtcan, Erdener, *a.g.e., s. 323-324*
- (9) Centel, Nur-Zafer, Hamide, *a.g.e., s.237-238.*
- (10) Yurtcan, Erdener, *a.g.e., s.315;*
- (10) Centel, Nur- Zafer Hamide, *a.g.e., s.237*
- (11) Türkiye Barolar Birliği, *Ceza Muhakemeleri Kanunu Taslağı*, s.57-61
- (12) Yurtcan, Erdener, *a.g.e., s.323.*

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı (2005), Tutanaklarla Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara.
- Ankara Barosu Hukuk Kurultayı (2000) Ankara, , s. 300 vd.
- Bankalar Kanunu, No: 4389, R.G. Tarihi: 23.06. 1999, R.G. Sayısı: 23734.
- Centel, Nur-Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2nci Bası. Ekim 2003.
- Cihan, Erol-Yenisey, Feridun, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 3ncü Bası. Kasım 1998.
- Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri ile Mücadele Kanunu, No: 4422, R.G. Tarihi: 01.08.1999, R.G. Sayısı: 23773.
- http://www.turkhukusitesi.com/hukukforum/art_showarticle.php?id=176
- Pasaport Kanunu, No: 5682, R.G. Tarihi: 24.07.1950, R.G. Sayısı: 7564.
- Tutanaklarla Ceza Muhakemesi Kanunu, (2005), Adalet Bakanlığı, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası.
- Türkiye Barolar Birliği, (2004), *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Taslağı*, Ankara.
- Yurtcan. Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, İstanbul, Vedat Kitapçılık Basım Yayım Dağıtım, 11 nci Baskı. Ocak 2005.